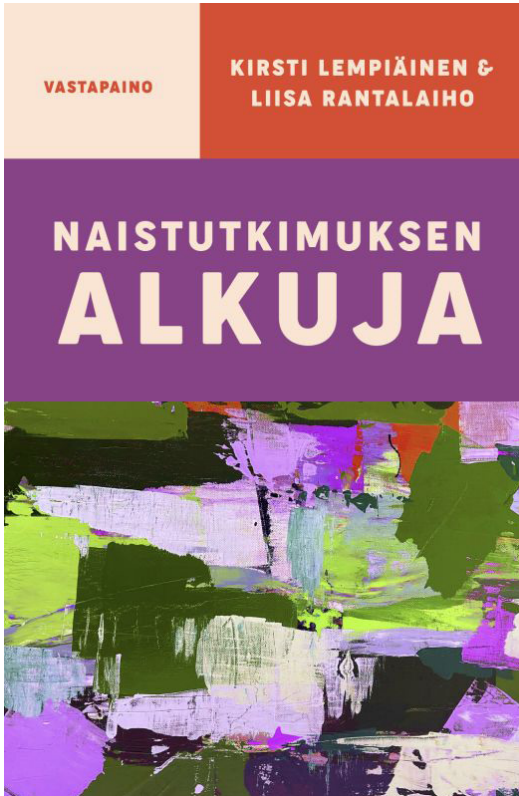

Naistutkimuksen alkuja

Hannele Harjunen,
Marianne Liljeström,
Susan Meriläinen & Saara Särnä

Kirsti Lempiäinen ja Liisa Rantalaiho
(2023) *Naistutkimuksen alkuja*
— *muistikuvia akateemiselta kentältä.*
Vastapaino, Tampere. 207 s.

Kirsti Lempiäisen ja Liisa Rantalaihon teos *Naistutkimuksen alkuja* — *Muistikuvia akateemiselta kentältä* on erityisesti *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden lukijoita kiinnostava katsaus oppiaineemme juurille, naistutkimuksen syntyyn Suomessa. Teoksen merkittävyys takia pyysimme monipuolista joukkoa feministisiä tutkijoita arvioimaan teoksen. Ohessa Hannele Harjunen, Marianne Liljeström, Susan Meriläinen ja Saara Särnä esittelevät ja arvioivat kirjan ja myös jakavat siitä heränneitä ajatuksia ja muistojaan.

HANNELE HARJUNEN,
APULAISPROFESSORI, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Lempiäisen ja Rantalaihon kirjoittama *Naistutkimuksen alkuja* on ehdoton kulttuuri- ja naistutkimusteko. Vaikka naistutkimus on oppialana vielä suhteellisen nuori, suomalaisella naistutkimuksella on takana jo monta vuosikymmentä. Tämän vuoksi onkin aiheellista kirjoittaa auki oppialan historiaa ja kerätä talteen aikalaisten kertomuksia ja kokemuksia oppialan akateemisista alkuvuosista. Kirjassa käydään läpi niin oppiaineen yhteiskunnalliset juuret ja muutoutuminen, resurssit, organisaatio ja tekemisen ehdot, vastustajat kuin opetuksen sisällöt ja epistemologinen kehitys.

Naistutkimuksen alkuja on tärkeä niin kirjassa kuvatut ajat itse eläneille kuin ennen kaikkea jälkeen tulleille. Naistutkimusta opiskelleita ja tutkimusta tehneitä sukupolvina on ehtinyt kasvaa alun jälkeen jo useampia. Oppialan olemassaoloon liittyvät kamppailut on hyvä tehdä näkyväksi. Tuskin jäämme ilman niitä tulevaisuudessakaan.

Naistutkimuksen alkuja -teosta lukiessa välittyä erinomaisesti se henki, joka teki naistutkimuksen opiskelusta niin puoleensa vetävää ja sai minutkin aikanaan haluamaan osaksi tätä yhteisöä aloittaessani opinnot Jyväskylän yliopistossa. Kun useimmissa oppiaineissa opettajat jäivät persoonattomiksi ja etäisiksi, naistutkimuksen opiskelua ja -opintoja leimasi innostuneisuus, yhdessä tekeminen, yhteisöllisyys ja matala hierarkia. Tulin jo opiskelijana imaistuksi mukaan, identifioiduin naistutkimuksen opiskelijaksi ja opetin ensimmäiset naistutkimuskurssini jo ennen valmistumistani maisteriksi. Suurin osa työuraani on kulunut naistutkimuksen/sukupuolentutkimuksen parissa.

Tunnistan kautta koko kirjan myös sen yhteisen tahdon ja sinnikkyuden, jolla oppiainetta edistettiin ilman suuria resursseja. Kuten kirjassa tulee hyvin esille, talkootyötä tehtiin paljon. Ennen kuin naistutkimuksella oli omaa henkilökuntaa, kursseja opetettiin ja tenttejä tarkastettiin oman toimen ohessa Jyväskylässäkin. Tämä käytäntö jatkui pitkään vielä senkin jälkeen, kun oppiaineella oli ensimmäiset omat opettajansa. Olin onnekas, sillä yhteiskuntapolitiikan oppiaineessa Jyväskylän yliopiston silloisessa yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa oli aktiivinen naistutkimuselämä.

Oma kokemukseni oli, että naistutkimus puhutelti syvemmin kuin mikään muu. Kurssit käsittelevät ajankohtaisia asioita ja kiinnostavia ilmiöitä, ja seminaareissa tapasi samanhenkisiä opiskelijoita. Naistutkimuksen opinnot tarjosivat rakennusaineita ymmärtää paremmin sekä yhteiskuntaa että itseäni osana sitä. Tämän saman olen myöhemmin tunnistanut omissa opiskelijoissani. Minulla oli vahva tuntuma, että kaikki mikä pääaineopinnoissa jäi rivien väliin, oli naistutkimuksessa fokuksessa: sukupuolen, seksuaalisuuden, ruumiillisuuden ja henkilökohtaisen kokemuksen merkitykset. Myös omalla tiedolla ja kokemuksella maailmasta oli merkitystä.

Naistutkimuksen alkuja tarjoaa elähdyttävän näkökulman aikakauteen, jossa oppiaine oli mahdollista rakentaa aidosti ruohonjuuritasolta ylöspäin. Nykyisen tuloskeskeisen uusliberaalin yliopiston aikana tämänkaltainen kehitys tuntuu mahdottomalta tai ainakin hyvin vaikealta. Kiitos Kirsti ja Liisa! Jään odottamaan teosta naistutkimuksen/sukupuolentutkimuksen seuraavista vaiheista.

**MARIANNE LILJESTRÖM,
PROFESSORI EMERITA**

Kirjassa käsitellään suomalaisen *naistutkimuksen alkuja* 1960-luvulta 1990-luvulle, keskittyen erityisesti 1980-lukuun. Näitä ”alkuja” on käsitelty teoksessa kattavasti tiettyihin paikallisiin aineistoihin ja naistutkimuksen aikalaisaktivistien haastattelumuisteluihin pohjaten. Kirjassa eritellään teoksen näkökulmat: ”paikallisten” naistutkimusyhteisöjen kontekstit ja feministien toimijuus, tieteenalan synnyttämisen kamppailut sekä yliopistomaailmassa toimivien feministien yhteydet nais- ja tasa-arvoliikeisiin.

Haluan keskustelun herättämiseksi kiinnittää huomiota kahteen seikkaan: akateemisen feminismin ja naistutkimuksen/sukupuolentutkimuksen suhteisiin ja varhaisessa suomalaisessa naistutkimuksessa esiintyneiden erojen luonteeseen.

Kirjassa toistuu näkemys, että naistutkimus ja feminismi sisältävät moninaisia käytäntöjä. Kirjoittajien valitsemassa katsantovinkkelissä jää kuitenkin erittelemättä, mitä nämä käytännöt ovat. Aina ei ole täysin selvää, puhutaanko naistutkimuksen oppiaineesta vai yleisemmällä tasolla akateemisesta feminismistä. Naistutkimus/sukupuolentutkimus kiin-

nitty tieteenalana, tieteidenvälisenä käytäntönä ja instituutiona osaksi laajempaa akateemisen feminismin kenttää. Tähän akateemisen feminismin kenttään sisältyy nähdäkseni ainakin seuraavia ulottuvuuksia: poliittiset projektit ja diskurssit, analyttiset perspektiivit, episteemiset genealogiat ja subjektikokemukset sekä alan muotoutumisen historia. Naistutkimus/sukupuolentutkimus tieteenalana tai tieteidenvälisenä käytäntönä, institutionalisoituneena akateemisen feminismin muotona, muodostaa puolestaan erään aspektin kyseisistä määritelmistä.

Kirjassa luodaan kuvaa suomalaisesta naistutkimuksesta menestystarinana, joka perustuu uutteruuteen ja innostuneeseen toimijuuteen. Alalla kuvataan usein vieroksuttavan sukupuolierityisyyttä ja -eroja sekä edistettävän sukupuolineutraaliutta. Kuten kirjassa toistuvasti todetaan, yhtä naistutkimuksen syntyhistoriaa ei ole olemassa. Kirjassa luotu tarina on siltikin, paikkakuntaakohtaisista eroista huolimatta, luonteeltaan lineaarinen ja hieman teleologinen. Kirjassa esitetään, että naistutkimuksen oppiaineen ja akateemisen feminismin tilanne moninaistuu ja muuttuu 2000-luvulle tultaessa, kun uusliberaali doktriini juurtuu akatemiaan ja yliopisto kehittyi markkinasuuntaisesti. Yhteisöllisyys heikentyy, ja yksilöiltä aletaan vaatia yhä enemmän. Näin edistyvän ja kehittyvän yhtenäisyystarinan sijaan ilmaantuu hybridisoitu feminismi, jossa moninaisten erojen käsittely ajankohtaistuu uudella tavalla. Ensisijaisesti on ehkä kyse siitä, ajatellaanko feminismiä kritiikinä vai identiteettitietona. Feminismiä luonnehtinut konvergensi, joka mukauttaa konfliktit yhteiseen kehykseen, saa antaa tilaa divergenssille, joka kuvaa hajaantunutta toimintaa. Tässä on kyse myös kirjassa esille tuodusta suhtautumisesta, jossa tunnustetaan poliittiset ristiriidat ja eroavat näkemykset ja keskustellaan niistä.

Kiitos ajatuksia ja muistoja herättäneestä kirjasta!

**SUSAN MERILÄINEN,
JOHTAMISEN PROFESSORI, LAPIN YLIOPISTO**

Sängyssä lukeminen on rakkaimpia nukkumaanmenorutiinejani. Akateemisen työn vastapainoksi haluan levolle asettuessani heittäytyä täysin toisenlaisiin maailmoihin kaunokirjallisuuden parissa. Tietokirjat, jollaiseksi miellän myös Lempiäisen ja Rantalaihon *Naistutkimuksen alkuja*, eivät yleensä kuulu iltalukemistöön. Kirjan saatuaani ajattelin kuitenkin nopeasti vilkaista johdantolukua ennen seuraavaan lukulistallani olevaan romaaniin tarttumista. Kello oli lähes puoli kolme yöllä, kun hahduin siihen, että Lempiäisen ja Rantalaihon kirjan tarinallinen imu oli vienyt minut mennessään. En olisi millään malttanut laskea kirjaa käsistäni, mutta lopulta järki voitti ja laskin sen yöpöydälle odottamaan seuraavan illan lukuhetkeä.

Tämä hurmaava tarinallinen tietokirja avasi minulle, 1990-luvun alkupuolelta naistutkimuksen reunamilla kulkeneelle kauppatieteilijälle, täysin uudenlaisia näkökulmia naistutkimuksen oppiaineen syntyyn Suomessa. Se, mikä aiemmin oli näytetty minulle yhtenä ja yhtenäisenä, paljastuikin kirjassa jatkuvaksi liikkeeksi ja kamppailuksi olemassaolon oikeutuksesta. Kirjassa ei kaihdeta ristiriitaisuuksien ja säröjen esille tuomista, vaikka kirjoittajat toteavat omaa tulkintaansa pohtiessaan saattaneensa haastatteluissa huomaamattaan korostaa menestystarinaa ”epäonnistumisten” sijaan. Minua puhuttelee aivan erityisesti kirjan tekijöiden esitystapa, joka ei tavoittele menneisyyden ”objektiivista” rekonstruointia, vaan antaa tilaa erilaisille näkökulmille ja äänille. Siten se murentaa illuusiota persoonattomasta, itseäänpuhuvasta historiasta. Sen sijaan, että kerrottaisiin mitä ”oikeasti” on tapahtunut, kirjan kirjoittajille on tärkeämpää, mitä tutkimukseen osallistuneet opiskelijat, tutkijat, opettajat ja opetuslatasta vastaavat ovat halunneet muistaa. Toisin sanoen oleellista on se, millaisia merkityksiä muistelijat antavat menneisyydelle.

Kirja kirvoitti myös minut muistelemaan ensikosketustani suomalaisen naistutkimuksen kanssa. Etsiessäni 1990-luvun alkupuolella tietoa ekofeministisestä tutkimuksesta ympäristöjohtamista käsittelevää esseetäni varten kävin läpi kaikki siihen asti ilmestyneet *Naistutkimus–Kvinnoforskning*-leh-

den numerot. Vaikka en löytänyt etsimääni, löysin jotain paljon arvokkaampaa – tien naistutkimuskeskustelujen ja -yhteisöjen äärelle. Muistikuvat osallistumisistani naistutkijoiden Tampereella ja Helsingissä järjestämiin tutkimusseminaareihin palaavat elävinä mieleeni. Uusia käsitteitä ja feministifilosofien ja -teoreetikoiden nimiä tulee vastaan tuosta. Lempiäisen ja Rantalaihon kirjan myötä tapahtumat ja henkilöt asettuivat historialliseen kontekstiinsa. Kirja auttaa paitsi sukupuolentutkimuksen oppiaineen nykyisyyden ymmärtämisessä, myös mahdollisten tulevaisuuksien kuvittelussa.

**SAARA SÄRMÄ,
FEMINISTI, AKTIVISTI, TAITEILIJ JA TUTKIJA**

Luin *Naistutkimuksen alkuja* -kirjan heti tuoreeltaan sen saavuttua painosta. Taisin jopa saada sen käsiini, ennen kuin kirjoittajat olivat saaneet omat kappaleensa! (Osuuskunta Vastapainon hallituksen puheenjohtajan ominaisuudessa satuin kustantamon toimistolle sopivaan aikaan.) Kirjan alaotsikko ”Muistikuvia akateemiselta kentältä” on oiva, sillä kirjaa lukiessa mieleen nousi monia muistikuvia omilta opiskeluajoiltani. Muistot ovat väläyksiä eri tiloista, paikoista ja ihmisistä:

Jyväskylän yliopiston Mattilanniemen luentosali, jossa avoimen yliopiston opiskelijana sain ensikosketuksen oppiaineeseen Leena Eräsaaren luennolla.

Tullintorin kauppakeskus Tampereella, jonka sivuovesta kiipesin toiseen kerrokseen monille eri kursseille. Klassikkoseminaarissa perehdyin Mary Dalynn. Representaatio-kurssilla analysoin *Anna* -lehden mainosta.

Tampereen yliopiston Pinni B, jonka seminaarisalissa kävin muun muassa graduseminaarissa. Olin tekemässä kaksoistutkintoa, mutta valmistumisen koittaessa tällaista mahdollisuutta ei ollutkaan kansainvälisen politiikan puolella olemassa. Laitosten olikin mahdotonta jakaa tutkintopisteitä.

Minne on kadonnut kaikki se sisällöllinen tieto, johon olen saanut opintojeni varrella upeiden opettajien johdolla upota? Eihän se mihinkään ole kadonnut, vaan siitä on tullut olennainen osa omaa ajatteluaani. Niin monet asiat, jotka tuntuivat opiskellessa vaikeilta, ovat nyt itsestään selviä.

Kirja tarjosi minulle paljon uutta tietoa naistutkimuksen varhaisemmista vaiheista, ja pidän erittäin tärkeänä tällaista tieteenalan vaiheiden muistiin merkitsemistä. Haastatteluiden, muistitiedon ja arkistojen pohjalta Lempiäinen ja Rantalaiho koostavat monipuolisen kuvan naistutkimuksen vakiinnuttamisesta oppiaineeksi. Nais- ja feministisen liikkeen sekä muiden yliopistojen ulkopuolisten liitolaisten rooli 1980-luvulla jäi erityisesti mieleeni.

Itse tulin naistutkimuksen pariin 1990-luvun puolivälissä, ja vuosituhannen vaihteen tienoilla olin aktiivisesti mukana sekä ainejärjestö NaMin toiminnassa että opiskelijajäsenenä Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitosneuvostossa ja opetussuunnitelmatyöryhmässä (ja samoin politiikan tutkimuksen laitoksella). Naistutkimuksen piirissä opiskelijat olivat täysivaltainen osa yhteisöä. Osallistuimme aktiivisesti naistutkimuspäiville, ja järjestimme eri kaupunkien ainejärjestöjen kautta puolin ja toisin majoitusta toisillemme. Eräänkin näissä merkeissä tapaamani opiskelijakollegan kanssa ojaamme nykyään yhdessä väitöskirjaa.

Kirjasta välittyy, miten paljon sinnikkyyttä, intoa, energiaa, verkostoitumista, strategista työtä ja tuuriaikin naistutkimuksen vakiinnuttaminen on vaatinut. Nykyään tasa-arvotoimijoita ja feminististä liikettä uhkaavat monenlaiset vastaiskut kansallisen ja globaalin politiikan ja liikehdintöjen suunnalta. Näiden uhkien vuoksi toivon, että löydämme taas kerran sitä samaa energiaa ja sinnikkyyttä sukupuolentutkimuksen, eri aloilla tehtävän feministisen tutkimuksen sekä aktivismin puolustamiseen ja edistämiseen. Vaikka aika on eri, tätä kirjaa voi käyttää oppaana ja inspiraationa.
